

Lo BOFADOR e lo RECALIU

Lou BOUFADOU e lou RECALIÉU

Contacte redaccion : « *Lo bofador e lo recaliu* »
28 carriera Gambetta 13110 Lo Pòrt de Boc / Lou Port de Bouc
04 42 06 21 20 dr.digloss@orange.fr

© R. P-A 2011

AVERTIMENT

Avèm fach la chausida de presentar aqueu « jornalet » **solament en provençau**

- Perque interessarà pas aquelei que comprenon pas la « **lenga nòstra** » e que se senton pas concernats per sa mantenença, sa transmission, son espeliment, sa respelida, valent a dire sa cultura qu'es vièlha de quasi un milierat d'ans.

- Per contre agradarà lei que comprenon o que fan l'esfòrç per o far. Assajaram que la lectura ne siegue aisada que lo provençau es pròchi dau francés (autra lenga "romana").

- Puei, o fau dire, avèm pas lei mejans materiaus (per l'ora) d'escriure en bilengüa.

- E fin finala, coma es « **a gratis** », que i a ges d'abonament pagant, lei legisseires que son d'internautas, lo reçaupràn.

- Son mandadís sarà **4 còps** de l'an ai **sòlsticis e equinòxis**.

- Per leis autrei pas empegats sus la telaranha, podràn jónher un sagèu (un roge, qué !) e una envelopa A4 a l'adreïça de la redaccion e lo jornalet li sarà mandat per la pòsta. Gramaci.

** Fastez excusar dei decas e de marridas picadas.

MAI QUE MAI IMPORTANT

Maugrat que fuguèssiam tombat dins l'ola de la grafia dicha « classica » la « mistralenca » nos fa gaug e acceptam lei tèxts dins aquesta grafia que nos chala tant coma l'autra.

Lo bofador e lo recaliu

Perqué aqueu titol per un jornalet ?

Coma d'aquest temps lo provençau es a morir dins lo país nòstre, valent a dire au MARTEGUE, en ISTRE, a SANT MITRE lei BARRIS, a FÒS e au PÒRT de BOC, mai coma es pancara mòrta d'a fons la flama e lo o fuòc. Reston quauquei cendras caudas. Assajam de reviscolar aqueu « recaliu », qu'es lo parlar de nòstrei reires e sei tradicions de totei menas, amé lo « bofador » de la fe e deis òbras.

Avèm de pan sus la canissa, sas !

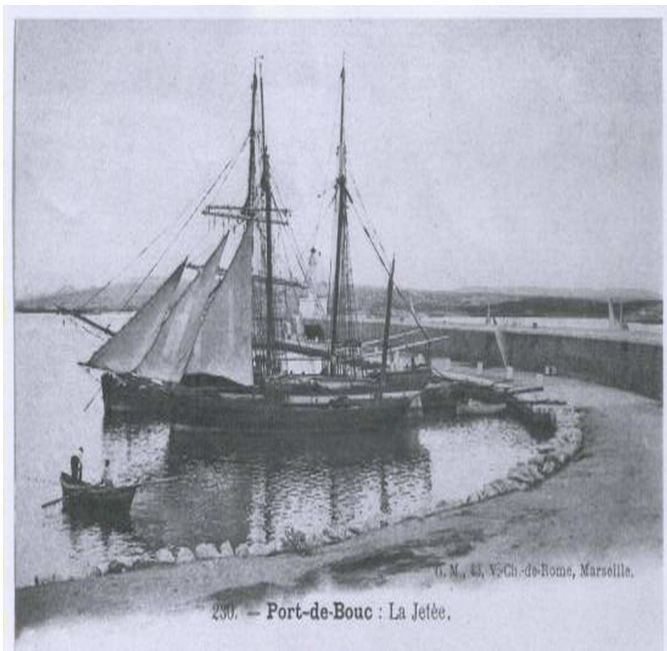
Avèm tanben choisit coma « protector esperituaü » un personatge que tenèt targa au centralisme francés, lo de Paris per tot dire.

Laurenç de Coriolis lo president dau parlament de Provença resistèt contre lo poder de Richelieu e prenguèt la tèsta de la « Revòuta dei Cascaveus » Emprisonat a la torre dau fòrt de Boc quasi quatre annadas, morriguèt dau cativier dins sa preson, aquí, au nòstre, en 1643.

Amé un tau patronatge podèm qu'èstre rassegurats que lo pròva n'es que siam aquí, au nòstre,

aquí e ara !

Un BRIGON de NOSTALGIA

Balancèlas e velas latinas

La poncha de la Leca au començament dau sègle XX.

E au començament dau XXI en
Coma disatz ?
« Progrès industriau
o Probrès “ecolo” »

- *Sauvatge Enfant dau Bòsc Sauvatge, tasta e conèisse.*

Chin Fèr rosiguèt l'òsse e èra mai deliciós que tot çò qu'aviá tastat fins ara ; ditz :

- *Ò Mon Enemiga, Molher de mon Enemic, balha m'en un autre.*

La Frema ditz :

- *Sauvatge Enfant dau Bòsc Sauvatge, ajuda mon òme a caçar de jorn, e de nuech as que de gardar l'ostau e te donarai totei lei òsses que te faudrà.*

- *A !, ditz lo Gat ais escotas, vaquí una Frema dei finòchas, mai es pas tant finòcha coma ieu.*

Can Fèr entrèt, baisent patin (*rampant*), dind la Cavèrna e botèt sa tèsta sus lei genolhs de la Frema, en disent :

- *Ò Mon Amiga, Molher de Mon Amic, ajudarai to Òme a caçar de jorn et de nuech gardarai l'ostau.*

- *Tè ! ditz lo Gat ais escotas, vaquí un Chin qu'es un bedigas dei gròs !*

E partiguèt per lei Camins Banhats dau Bòsc Sauvatge, en bolegant la coa...e tot solet. **Mai diguèt pas ren en degun.**

Quand s'esparpalhèt l'Òme, diguèt :

- *Mai que fai aquí Chin-fèr ?*

-

La Frema diguèt :

- *Li dison plus Chin-fèr mai Premier Amic que desenant sarà lo nòstre amic, ara e per sempre. Prene lo per t'anar caçar.*

La nuech que ven, la Frema s'en va copar de fuelhum verd, d'èrba fresca ai prats vesins e la botar au secador ras dau fuòc. Aquò te fa una tan bona odor de fen e la Frema, d'assetons davant la pòrta de la bauma se mete a trenar una cauçana de correjas de cuer. Agacha la paleta de moton e fa una altra mascaria.

Fuguèt lo second sòrt que se faguèt sus la tèrra.

Ailabás dins lei Bòscs Sauvatges, lo bestiari se demandavan çò qu'èra arribat a Chin-fèr. Fin finala, Polinet-fèr, pica de la bata e ditz :

- *Anarai veire e raportar perquè es pas tornat Chin-fèr. Cat-fèr, vène 'mé ieu.*
- *Nanni, ditz lo Gat : **Siáu lo Gat que se n'en va tot solet e totei leis endrechs son pariers per ieu.. L'irai pas.***

Pasmens tot dòç, tot dòç, a pauta-mineta, seguissèt Polinet-fèr de luench e s'escondèt per ausir mielhs.

Quand ausisse lo chivau davant la pòrta, la Frema ris e ditz :

- *Vaquí lo segond Enfant dau Bòsc Sauvatge. De que me vòs ?*
- *Ò Mon Enemiga, Molher de mon Enemic, monte es Chin-fèr ?*

S'estraça dau rire la Frema, pren la paleta de moton, li manda unagach e ditz :

- *Sauvatge Enfant dau Bòsc Sauvatge, sias pas vengut per Chinèfèr mai per lo fen que sente tan bon dins lei Bòscs Sauvatges ?*
- *Es verai, ditz Polin-fèr. Dona mi.*

*

* *

NDLR : Coma de bona costuma dins lei jornalets dei bòns, la seguida dau fuelheton es per lo còp que ven, valent a dire a l'equinòxi d'Autun . 2011 (de segur !..)

** I a ges de carta de fidelitat.

*

La reclama d'ausidor es la mai preciósca qu'es duradissa.

Se vos agrada « Lo Bofador e lo Recaliu » e bè ! bofatz.

FVELHETON

Lo GAT QUE S'EN VA TOT SOLET

Revirada, adaptacion e resumi d'après lo conte de
R. Kipling

De cocha leis amis ausisètz e entendètz, qu'aquò fuguèt, venguèt e subrenguèt, dau temps que lei bèstias èran encara fèrras e parlavan.

Èra sauvatge lo Chin, tant coma lo Cavau, la Vaca e lo Pòrc, e se passejavan dins lei Camins Banhats dau Bòsc Sauvatge, totei fèrs e solets. Mai lo mai fèr de tot lo bestiari èra lo Gat. **Se passajava tot solet e totei leis endrechs li agaradavan.**

De segur, èra tanben sauvatge l'Òme. Èra tant fèr qu'èra afrós. S'apriavèt, una briga quand rescontrèt la Frema. Aquela li diguèt qu'amava pas son biais fèr. Arangèt una bauma ben seca, i botèt un liech de fuelhas umidas, i polsejèt de sabla clar e faguèt un bòn fuòc de lenha dins lo fond. Fin finala penjèt davant lo trauc de l'intrada una pèu de cavau, la coa d'en bas, e diguèt :

- Te fau secar tei pès sus lo palhasson, mon amic, s'anèm far la còla totei dos.

Aqueste sèr, amics, se masteguèron de moton sauvatge rostit sus de pèiras caudas 'mé fòrça d'alhet sauvatge e de pebre sauvatge, 'mé d'anèt (canard mâle) sauvatge farcit de ris sauvatge e d'anis-pudent, e d'osses de la mesola de taur sauvatge, e de grafions sauvatges 'mé d'arbosas tot parier.

Mai que mai ürós, s'endormèt davant lo fuòc, l'Òme.

Mai la Frema, sas ! restèt desrevelhada.

E pencha que pencharàs sa cabeladura. Prenguèt lo grand òsse plat de l'espatla de moton, espinchèt lei fendilhas (craquelures) meravilhósas, botèt mai de lenha sus lo fuòc e faguèt una mascaria .

Fuguèt lo premier sòrt que faguèron sus tèrra !

Ailabás, dins lei Bòscs Banhats, lo Bestiari tot se recampèron monte va podián per agachar de luench lo lum dau fuòc e se

mourrian question : « *Mai qu'es aquò, que vòu dire aquò ?* »

Alora, pica dau pè Chivau-fèr e ditz :

- *Òu ! meis amics, tant coma vosautres meis enemics, perquè an fach aquel lum dins la Granda Bauma, l'Òme e la Frema ? Aquò sente la mauparada.*

Can-fèr lèva la figa dau nas e... nifla que niflaràs... la bona odor de moton rostit. Ditz :

- *Anarai veire, cresi qu'es de bòn. Òu ! lo Gat, vène 'mé ieu.*
- *Nanni, ditz lo Gat : **Siáu lo Gat que se n'en va tot solet e totei leis endrechs son pariers per ieu. L'irai pas.***
- *A ! es coma aquò ! e bè, te levi lenga. Es acabat entre nosautres dos, ditz Can-fèr*

E s'enanèt de pichon tròt.

Aviá pas fòrça caminat que lo Gat se pensa :

- ***Totei leis endrechs m'agradan.** Perqué pas li anar ieu tanben ; veire, agachar, e m'entornar de mon grat ?*

Es perquè tot dòç, tot dòç, a pauta-mineta, seguissèt Chin-fèr, de luench, e s'escondèt per ausir de mielhs.

Quand Chin Fèr arribèt davant l'intrada de la Cauna, levèt 'mé son nas la pèu de cavau sauvatge, niflèt la bona odor de moton rostit e la Frema que quitèt pas de l'uelh la paleta (omoplate), l'ausissèt, risèt e diguèt :

- Vaici lo premier Sauvatge Enfant des Bòscs Sauvatges. De que vòs ?

Chin Fèr ditz :

- *Ò Mon Enemiga, Molher de mon Enemic, de qu'es que sente tan bòn dins lei Bòscs Sauvatges ?*

Alora la Frema prenguèt un òsse de moton e lo jitèt a Chin Fèr. Li ditz :

DOAS GRAFIAS ? AQUEU DE CÒPS !

N'a que dison : « aquò's pas de provençau ! »
Perque escrivam pas coma elei.

Per un còp que nosautres provençaus siam mai rics que la rèsta de la planeteta Tèrra, aquò nos embarnissa, nos empega dins lei parpelas d'agaças e fa mai de 150 ans que nos empacha de faire òbre utila.

- Mai de quina riquesa parlatz mon brave ?
- D'aquela que nos fa escriure de dos biais differents una lenga que pensam e parlem 'mé lo meteis eime.

Vaqui d'explicas :

Sabetz que lo Nòstre Frederic Mistral qu'a reviscolada la Nòstra Lenga d'Òc a escrich tota son òbra en provençau qu'es un dei 5 grands Dialectes occitans, tant coma lo Lengadocian, lo Gascon, lo Limosan, l'Auvenhat e lo Vivarò-Aupenc. Mai a escrich un pauc coma es escrich lo francés perque conoiguèt pus tard que l'aviá una altra mena d'escriure, aquela dei trobadors. Vòli pas bofar sus aqueu recalieu d'aquí qu'a l'ora d'ara leis garrolhas, verinosas entre lei « classics » e lei « mistralencs » son a s'apasimar.

Fa mai que temps que la Lenga d'òc es a l'angònia, escanada per la « Republica canibala »... coma s'es dich e escrich.

Fa quauqueis annadas que d'esperits mens fangós trabalhan de cotria, d'una riba a l'autra de Ròse e qu'an fin finala comprés que l'important es de parlar parier e de se sentir toteis d'una meteissa « raça culturela. » L'important son pas lei tinas, es « lo bòn vin de nostrei plants » coma a escrich dins la Copa Santa. A la Copa ! s'apren pas gaire dins leis escòlas de la Republica.

Per faire cortet :

1. D'en premier, dins la maja part de Provença s'escrivan en GRAFIO MISTRALENC perque lei sòcis dau FELIBRIGE, leis eiretiers e eiretieras dau Poete Grand son fòrça estacats a son biais d'escriure. Aquò va...per Provença.

2. D'en second, d'autra man de Ròse, la maja part de la rèsta de l'Occitania, escriu en GRAFIA CLASSICA.

Se vei la diferéncia : a una, i a un **O** au bot de GRAFIO a l'autre i a un **A** a la fin de GRAFIA. E la batesta **O / A** s'esperlònga dempuei l'an pebre. Aquò's pas lo tot.

Per escriure lo **OU** de **LO PARADOU** per eisemple :

* en **mistralenc** : **LOU PARADOU**

* en **classic** : **LO PARADO** perque lo **O** tot nus sensa de capèu se prononça « **OU** »

- E lo « **Ò** » dau capèu alòr ? Me vengueretz ?

- E **Ò** ! vos respòndi. Tant coma dins lo vòstre alòr

aqueu **O** capelat se prononça coma lo francés **O**.

Es dificil ? que de non. Assajatz. **NON** se prononça **NOUN** que siegue escrich coma aquí en classic o **NOUN** escrich en mistralenc. Se dich tot parier.

Es un biais de prene.

Nosautres a « Mar de Berra » (que i pas jamai agut « d'estanh de Berra » en cò nòstre...) avèm cabussats dins l'ola de la grafia classica. D'azard ! Mai aquelei que venon aprene lo provençau 'mé nosautres escrivan – e parlan second son biais e coma li agrada. E legissem ensems dins lei DOAS Grafias. Siam pas racistes.

VOS RESTA PLUS QUE DE VENIR
PROVENÇAUS DE LA BÒNA :

CHARRAR LA VÒSTRA LENG
Saratz lei benvenguts:

L' OCCITAN, dialecte PROVENÇAU que se **parla** en cò nòstre d'un meteis biais mai que **s'escrih** de dos :

en grafiO mistralencO
e en grafiA classic A.

**Parlam tot parier
e escrivan pas parier ?
Es perqué siam mai rics que la rèsta dau
monde, Tè**

PAGINA per leis ENFANTS

A LA FONT DE NIMÈ

A la font de Nime,
i a un aucelon :
tota la nuech canta,
canta sa cançon.

Refranh

*Se canta, que cante ;
canta pas pèr ieu :
canta pèr ma mia
qu'es au luench de ieu*

Dessouta ma fenèstra
i a un atmelier (amandier)
que fa de flors blancas
au mes de Genier (janvier)

S'aquelei flors blancas
èron d'amendons
culhiriáu d'atmelas
pèr ieu e pèr vos.

Autas, ben son autas,
mai s'abaissaràn,
e meis amoretas
vèrs ieu revendrà.*

*

e per aquelei que o son de grands enfants

Lo GRILHET

Un grillhet redon
sus un cocordon,
subran s'avisèt
dins un cantonet,
d'un autre grillhon
sus un cocordon.

*« Pecaire ! Ai ben vist ?
Es ben mau bastit
aqueu animau,
vist de mon ostau !
Bon Dieù ! Es ben laid !
Fai marrit pantai !
Qu'es negre de peù !
L'as cremat, Soleu ?,*

Regracièt fòrça lo Cèu
d'èstre pas l'autre e d'èstre bèu.
E mai que mai content d'eù,
s'embarrèt au sieu, e lèu-lèu.

1995

BALICÒT MON AI

Balicòt mon ai
embauma,embauma,
Balicòt mon ai
sente lo pèbre d'ai.

Es tombat dedins
pecaire ! pecaire !
Es tombat dedins
amé son vesin.

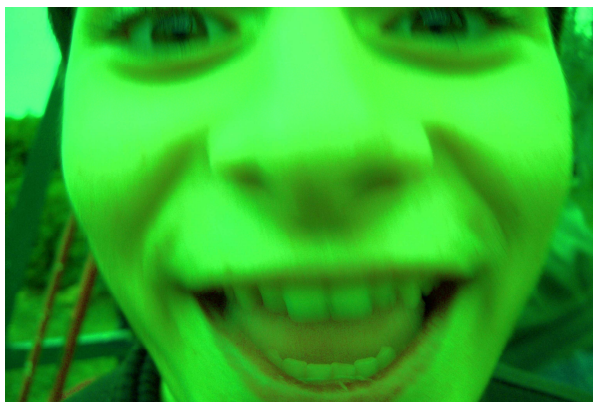
Eu li es restat,
tranquile, tranquile,
eu li es restat,
a tot mastegat.

Vòle plus sortir
se'n trufa, se'n trufa,
Vòle plus sortir,
qu'a pas tot fenit.

Aqueu gromandàs,
Engola ! engola !
Aqueu gromandàs
s'es fach un ventràs.

Es vengut malaut
ne'n pòde ! ne'n pòde !
Es vengut malaut
aqueu darnagau.

Sente totjorn bòn
mai sabe ! mai sabe !
sente tojorn bòn
mai farà plus lo colhon !

Lei criticas de totei menas son
sovetablas e lei benvenudas.
Leis escòna o son pas.

MARTEGALADA

Un jove pescador, qu'èra pas jamai sortit de son país martegau, en defòra de sei pichons viatges per pescar sus la mar dau Martegue e, quauquei còps a la Mar Granda dau Pòrt de Boc, mourèt question a son pescador de paire :

- Es grand lo país dau Martegue, paire ?
- Vouei ! Diaussi ! qu'es grand.
- A ! aquò me ditz pas coma es grand lo relarg martegau !
- Es grand coma es grand !
- E coma es grand ?
- Es tant grand tant coma es grand.
- Mai coma vau faire per va saupre ?
- Té ! te va dire. Conoissi qu'un solet mejan. Vaquí : te fau prene una rema dau barquet, te la cargar sur l'espatla, t'encaminar puei costat de Sant-Mitre-lei-Barris e tirar camin drech costat de l'Estèla..E marcha que marcharàs...

A cada còp que rescontres quauqu'un, demanda li : « **De qu'es aquel otís qu'ai cargat sus l'esquina ?** » Se te ditz : « *Me fau pas prene per un autre, siáu d'aquí, siáu dau Martegue ; siáu pas tant colhon que tu. Aquò's una rema.* » E bè ! aquò vau dire que siás encara en país martegau. E a cada còp que n'i a un que te ditz : « **Es una rema !** » siás totjorn dins lo terraire nòstre.

Fin finala, quora rescontrarás un que te ditz : « *Me prenes per un tòti ? De segur que sabi çò qu'es çò que te carreja coma un ai : aquò's una pala de fornier, fadòli !* », e bè ! sarás defòra lo país martegau.

Vaqué !

LEIS ESCAIÇ NOMS de tornar trovar

Lei Martegaus son: « lei fangós »

Leis Istrencs : « lei miòus »

Lei San-Mitrencs ??

Lesi Fosseans ??

Lei Pordebocans = pontibocins ??

S'avètz d'entresenhas ?

Grandmercé

AIS AMICS,

e a aquelei que o vendràn

Cu que sieguètz,
provençalofònes o de non,

Cu que sieguètz,

**Pòrtdebocans, Martegaus,
Fosseans, Sant-Mitrencs ; Istrencs**

de soca, de naissança

o

de pas gaire de temps,
que venètz d'en pertot o d'enluòc,
imigrats dau dedins o fòrestiers,
qu'aquò vos agrada o pas,

**lei vòstras rasigas son picadas
AICI e ARA**

Siatz pas naissuts provençaus ?

Ne fau ben un que comença,
que choisisse de ne'n venir un de la bòna.,
de la « raça-tirassa »

Benlèu qu'es vos lo premier reire ?

**CORS de PROVENÇAU
COURS de PROUVENÇAU**
dins lei 2 grafias

Diluns e Dimarç

a

a 4 oras ½ de vèspre

au seti de « Mar de Berra » :

ATAIÉ 28 carrièra Gambetta

13110 Lo PÒRT de BOC

Fondators dau CCoc "La Mar de Berra"
Enric Damofli e Maria-Teresa Hermitte

Lei cors son a gratis mai l'escotisson per se marcar e venir sòci de l'associacion es de 15 € l'an.

NB. La cotisation es obligatòri qu'es la: lei de 1901.

Vos demandam excusas !

« dura lex sed lex »

ENSENHADOR

De que va dire aqueu jornalet ? fora-borra de tot çò que fa la vida vidanta:

Novèlas de la **lenga nòstra**
Educacion e voluntat politica

Lei DOAS grafias

Istòria dau país

Istòrias localas

Etimologia

Musicas, Cants

Libraria

Libres e Reviradas

Illustracions

Notas de lectura

Activitats

Passejadas

Seradas còntes

Istòrias, Dichas, Còntes

Galejadas e Memòrias

Còntes de Mèste Arnaud,

de ma Grand e de ma Tantina la bòrnia.

*

Lei recòrdas de sabers e de memòrias dei lectors son mai que mai lei benvegudas. Avètz que de picar dins la tieria.

S'avètz d'entre-senhas, de papafards, letras, cartas, de memòrias,

S'avètz d'ideias, de tèxtes, d'istòrias e un molon de causas de dire, leis paginas dau jornalet son dubèrtas en totei. Tot aquò nos fa mestier.

Grandmercé de nos n'avisar.

NÒVAS DARRIERAS

Encara una ppl. =proposicion de lei, dau senator de l'Eraut R. Navarro per lei lengas « regionalas »

(“Lengas minoritaris” aquò fa pas democratic nimai que republican)

De notar que lei proposicions presentadas davant l'Assemblada nacionala o son per de deputats de totei regions e colors politics.

Dempuei la Lei Deixonne en 1951 (ensenhament dei lengas minoritaris dins l'EN) ges d'autrei leis son estadas votadas e decretadas.

Çò qu'un fa, una autre lo debana !... *

Lo tribunau administratiu a fach una jurisprudéncia en favor de la Comuna de Vilonòva+de-Magalona, per sei paneus en occitan. De deputats buton a la ròda per que siegue seguit d'un lei... Veirèm ben !

ETIMOLOGIA

Monte restatz ?

Au Pòrt de Boc o **au Pòrt de Boc** ?

Lo Pòrt de Boc o **Lou Port de Bouc** ?

Coma fau dire ?

Es estada pausada la question per un lingüiste occitan (belèu que se pausa pas en francès) o de badas !

Quand lo quartier èra comuna de Fòs li disián : : « **lo canton de Boc** ». Se disiá com'aquò dempuei l'an pebre...

Quand comencèron seis grandas activitats de mar faugut amenatjar la rada e, un còp que fuguèsse acabada la pèirada (debuta dau segle XIX Napoleon) l'endrech venguèt un pòrt vertadier.

De tot segur que se disiá « **LO** pòrt de Boc » : « anar **au** pòrt de Boc » ...eca...

En 1866, un còp comuna liure, lo LO-LOU s'es perdut e lo “**p**” de « pòrt » es vengut un **P** màger.

Mai es que d'ipoptési.

Lo mai seriós es que s'es dich, de lònca, davant leis geògrafes francofònes : **LO PÒRT de BOC**. Tant coma s'es totjorn dich LO MARTEGUE e pas jamai « Lei Martegue(S) ». Vaquí per lo Pòrt.

E « **BOC** », de monte ven ?

D'unei se penson que ven dau fenician « boca » per de dire dei « bocas de Ròse », e d'autrei dau que vend au comerci de cabras amé Pòrt-Bou de Catalonha. Tot aquò's que de farlabicas.

Boc ven, mai que probable, de **BAUÇ / BAU**, qu'es una còla, valent a dire una eminéncia, un rocàs mai o mens calencats que son suc o sa cima son quasi plans.

Boc se retrova ais endrechs quilhats sus una autor, (una autura o hatura) coma Les Baux (Lei Bauç-Baus) o Bouc-bel-air, Castelbouc, eca...

E la « **Grand Còla** » ? es perqué es una eminéncia, una « còla » que se vei de luench en mar.

A ren de veire amé la “**pega**”= **colle** la Grand Colle. De mesconoissents an escrich :la « *Grand Colle* » (coma la pega, tè !) sensa demandar d'entresenhas en degun,

Aquela empega ! Vaquí !*